

Jan Guillous obekväma sanningar: 5 insikter om makt, hyckleri och "onda tider"

Inledning: Att vara rösten som säger emot

Som kolumnist i Skandinavians största tidning brottas man med ett ständigt dilemma: ska man vara taktisk och underhållande, eller ska man framhärda i frågor som är så fundamentala att de kräver ständig upprepning? Jan Guillou beskriver detta som en personlig samvetsfråga. Att konsekvent lyfta terroristlagstiftningens rättsröta eller de rikas plundringståg innebär en risk att framstå som "tjatig" eller – kolumnistens kardinals synd – som en "rättshaverist".

Ändå är det just i denna envishet som skriftställarens moraliska kärna finns. Genom att blicka tillbaka på hans krönikor från mitten av 2000-talet – en period han karaktäriserar som "onda tider" – ser vi ett mönster av maktmissbruk och intellektuell vidskeplighet som i högsta grad kastar sin skugga över vår samtid. Genom att demaskera makten blottlägger han fem insikter om det svenska samhällets mekanismer som vi fortfarande, ofta motvilligt, tvingas förhålla oss till.

1. Jakten på syndabockar som nationell reflex

Efter tsunamikatastrofen 2004 blev kontrasten mellan det indonesiska och det svenska perspektivet en studie i nationell narcissism. I Indonesien, där över 100 000 människor dött, betraktades tragedin som kollektiv och oundviklig – en naturkatastrof eller Guds vilja. Inte ens rykten om uteblivna varningar från amerikanska baser väckte ett mummel av jakt på syndabockar.

I Sverige däremot, förvandlades sorgen omedelbart till en politisk rättsprocess. Guillou påpekar den svenska "relativiseringen": vi har glömt jordbävningen i Bam och översvämningarna i Bangladesh 1970, eftersom inga svenskar fanns där för att fotograferas. Den svenska reflexen kräver att katastrofer inte får vara ödesbestämda; de måste kunna skyllas på regeringen. Fokus hamnade på Laila Freivalds teaterbesök och Göran Perssons firande på Harpsund, snarare än på det faktum att ingen myndighet rimligen kunnat förutse en tsunami i Indiska oceanen.

För den avgörande frågan är ju om en mindre osäker Freivalds eller Persson, eller någon enstaka lögn färre, hade räddat ett enda människoliv, svenskt eller icke-svenskt. Om så icke är fallet [...] så är jakten efter syndabockar lika meningslös som hycklande.

2. Den nya adeln bär kostym och hämtar ut miljardbonusar

Under 2000-talets början identifierade Guillou framväxten av en ny samhällsklass: en direktörsklass som genom "avreglering" och "bolagisering" genomfört den största förmögenhetsöverföringen i svensk historia sedan 1600-talet. Denna "avreglerings-ideologi" lovade billigare el men resulterade i motsatsen.

Mellan år 2000 och 2005 steg elpriserna med 64 procent. Under samma period ökade vinsterna för de tre stora elbolagen från 8 till 19 miljarder kronor. När direktörer som Fortums Mikael Lilius (med en extrabelöning på 85 miljoner) eller Christian Lundberg konfronterades med att tusentals kunder saknade ström efter stormar medan miljardbonusar delades ut, avfärdades kritiken som ett "pedagogiskt problem". Guillou demaskerar detta som ren "roffarverksamhet". Genom att privatisera infrastruktur som skattebetalarna redan äger, har man skapat en ny adel som plundrar det gemensamma, medan en försvagad socialdemokrati slutat fungera som motkraft och istället börjat administrera systemet.

3. Moderna häxprocesser i vetenskapens namn

Guillous kanske mest bitande analys rör hur rättsstaten kapitulerat inför modern vidskeplighet. Genom att kombinera extrema ideologier med "psykologisk expertis" skapades under 80- och 90-talen rättsskandaler som i sin kärna är rena häxprocesser.

I det så kallade "styckmordsfallet" mot två läkare, och inom kvinnoorganisationen Roks under inflytande av professor Eva Lundgren, frodades bisarra anklagelser om satanistiska nätverk. Det talades om kannibalism, om att dricka blod, och om att avelskvinnor hölls för att "skära ut spädbarn" för rituella offer. Guillou kritiserar hur SVT:s ledning förhalade sanningen för att inte stöta sig med "avgrundsfeminister" och hur experter som Lars Borgnäs bidrog till vansinnet. Borgnäs gick så långt att han använde Jack the Ripper-analogier som "bevis" mot de anklagade läkarna. Att Lundgren kunde kalla sig "deltagande observatör" i satanistiska riter utan kritiska följdfrågor ser Guillou som ett bevis på en intellektuell kollaps i medierna.

Vad allmänheten nog kan ha missat i den enorma mängden publicitet kring det så kallade styckmordet är att det i sin kärna rör sig om en häxprocess med häxprocessens alla moderna karakteristiska drag.

4. "Bombliberalism" och det sekulära heliga kriget

En central kritik riktas mot dåvarande Folkpartiets (nuvarande Liberalerna) utrikespolitiska fixering, vilken Guillou döper till "bombliberalism". Partiet har enligt honom anammat en världsbild där konflikter inte längre har politiska orsaker – som ockupation eller plundring – utan ses som en apokalyptisk kamp mellan västerländsk demokrati och en muslimsk "dödskult".

Dessa bombliberaler förespråkar ett heligt krig på amerikansk sida, samtidigt som de på hemmaplan föreslår antidemokratiska åtgärder. Hyckleriet är totalt: man vill "rädda" kristna i Syrien undan den muslimska faran, samtidigt som man föreslår angiverisystem mot muslimska skolbarn i

svenska skolor och amerikanskt inspirerade "three strikes and you are out"-lagar för invandrarfamiljer. Denna retorik, menar Guillou, är farligare för demokratin än de terrorister man påstår sig bekämpa.

5. Yttrandefrihetens selektiva mod

Debatten om de danska Muhammedteckningarna blottade ett utbrett publicistiskt hyckleri. Guillou argumenterar för att det inte krävs något mod för att "testa gränser" genom att sparka nedåt på en redan hånad och socialt utsatt minoritet.

För att visa var tryckfrihetens gränser *faktiskt* går i Danmark, föreslår Guillou ett tankeexperiment som de danska och svenska "frihetskämparna" aldrig skulle våga genomföra: satirbilder där Jesus Kristus våldtas av George W. Bush och Donald Rumsfeld, eller avslöjande bilder på kungafamiljens påstådda eskapader. Att håna islam ses som hjältemodigt försvar av yttrandefriheten, men att utmana den egna makteliten eller de heliga korna i den egna kulturen anses smaklöst eller brottsligt. Denna selektiva tillämpning av tryckfriheten gör debatten till en politisk krigslist snarare än ett principiellt försvar för friheten.

Avslutning: En skakning på nedre däck

Den 23 juli 2006 noterade Jan Guillou vad han kallade en "omärklig skakning på nedre däck" – hans första omnämnande av Sverigedemokraternas framväxt. Från att ha varit en randanmärkning växte de till att bli det största hotet mot svensk demokrati sedan andra världskriget.

Guillous texter visar att "onda tider" inte uppstår ur intet. De föregås av en gradvis acceptans för antidemokratisk lagstiftning där Thomas Bodström framstår som farligare än Usama bin Ladin, en växande direktörsklass som genomför historiska plundringståg, och en offentlig debatt som hellre jagar syndabockar än analyserar verklig maktförskjutning. När maktens

anslagstavla, de stora morgontidningarna, börjar normalisera nazistliknande retorik mot muslimer, har vi redan börjat förlora.

Om vi fortsätter att blunda för hur infrastrukturen plundras och hur rättsstaten urholkas av vidskeplighet, kvarstår den stora, ödesmättade frågan: Vem är vår tids Karl XI som kan genomföra den nödvändiga reduktionen och stoppa den nya adelns plundringståg innan demokratin är ett tomt skal?